

объектінің өзіне ғана тән бояуы мен материалы, текстурасы, жарықтандыру техникасы арқылы қол жеткізіледі. Үш өлшемді кеңістікте көріністі жан-жағынан кез-келген бағытта трансформациялау арқылы сансыз кадрлар тізбегін жинақтап, олардың жандандырлған қоғалысы алынады.

VR және AR-ны білім беру саласында пайдалану біздің мақсатты аудиториямыздың адалдығының жоғарылауына және әлеуетті клиенттердің өнімдеріне қызығушылықтың артуына кепілдік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мураховский В.И. Компьютерлік графика. Әйгілі энциклопедия. – Москва 2002. – 640 б.
  2. Библиотека технической литературы 2001, 3D Графика. Web дизайн. Электрон. Кн. – Мультимедиа, 2001г. – 1 электрон. Опт. Диск.
  3. Пятый элемент: Графика-Электрон. Кн. – Ncorecorps, 2001 г.
  4. Новинки 3D – графики 2001: учебники и техническая документация на русском языке. – Электрон. Кн. 2001 г.
- Интернет ресурстары:
1. <http://www.demiart.ru/>
  2. <http://www.tehnologia.edusite.ru/>
  3. <https://poly.google.com/>
  4. www.Blender.org, www.google.kz,
  5. https://poly.google.com/edit/3x_f0jEAG8F
  6. <http://vireco.ru/vrapp>

ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУДЕГІ ҰЛТ АСПАПТЫҚ МУЗЫКАНЫҢ БАЛА ТӘРБИЕСІНДЕГІ МАҢЫЗЫ

Есмаганбетова Шынар Кауатаевна,
А.Байтұрсынов атындағы Қостанай аймақтық университеті,
Өнер кафедрасы аға оқытушысы, Қостанай қ.

Аннотация

Өзектілігі: осы мақалада қосымша білім берудегі ұлттық музыканың бала тәрбиесіндегі рөлі мен ұстаздардың әдістемелік тәсілдері айтылады.

Мақсаты: қосымша білім берудегі педагогикалық әдістемемен таныстыру.

Кілт сөздер: домбыра, қобыз, ұлттық музыка, тәрбие.

Аннотация

Актуальность: в данной статье рассматривается роль национальной музыки в воспитании детей и методические подходы педагогов дополнительного образования.

Цель: ознакомление педагогической методикой в дополнительного образование.

Ключевые слова: домбыра, қобыз, национальная музыка, воспитание.

Abstract

Relevance: this article considers the role of national music in the upbringing of children and the methodological approaches of teachers of additional education.

Goal: acquaintance with the pedagogical methodology in additional education.

Key words: dombyra, kobyza, national music, education.

Қазақ халқының музыка саласында ең кең тарағаны аспаптық музыка. Ол табиғатынан халық тарихымен бірге туып өскен өнер.

Қазақ халқының атадан – балаға мирас болып келе жатырған аспабының бірі – қос шекті домбыра аспабы. Бұрындары ән, жырды сүйемелдеп, күй толқытқан аспаппен бүгіндері жеке аспаптық шығармалар орындалуда. Аспаптың тарихы сонау орта ғасырдан таныс Шығыстың ұлы ғалымы Әл-Фарабидің «Музыканың ұлы кітабы» трактатының музыкалық аспаптар бөлімінде Танбура (домбыра) аспабының құрылымы мен пернелері (интервал) жайында жазып өткен.

Домбыра аспабы қазақтың қанына сіңген төл аспабы болғандықтан да, балаларға музыкалық тәрбие берудегі ең кең тараған аспап болып табылады. Өзінің тембрлік дыбыс бояуының қоңыр үнімен, балаға аспапты меңгеру әдісінің қарапайымдылығымен жүректі баурап алады. Домбыра аспабында ойнаған бала музыкалық білім мен қатар, әсемдікке тәрбиеленіп, ойлау, ой өрісі зерек болып өсіп, дене бітімі дұрыс жетіліп қалыптасады.

Бұл жөнінде музыка маманы әрі ұстаз К.С. Амирова өзінің «Аспаптық музыканы мектепке үйретудің теориясы мен практикасы» әдістемесінде: Ойын, оқу, еңбек–адами кәсіптің ең бастылары. Әсіресе қазақтың (ұлттық) тұрмыстық асық, қақпақыл, соқыр теке, тоғыз құмалақ секілді ойын түрлері қол бөліктері мен буындарының сезімталдығын, белсенділігін арттыратындығын атап кеткен. Бұл жаттығуды шексіз қайталау кезіндегі баланың тез шаршап кетпеуі үшін, табиғат заңдылығымен дененің еркін қимылдауын ескерген жөн екендігін ескертеді [1, с. 7]. Автор музыкалық тәрбие берудегі өзінің педагогикалық көз қарастары мен домбыра үйрету әдісіндегі қыр сырларын көрсеткен.

Балаларды ұлттық музыка өнеріне, ұлттық тәрбие беруде үлкен іс атқарып келе жатқан ұйымдар қаламызда санарлық қана. Тарихына қысқаша көз жүгіртсек, өткен ғасырдың 40-жылдары 50 адамға арналған балалар спорттық-гимнастикалық мектебі болып ұйымдастырылып басталса, кейін 60 жылдары қырықтан аса үйірме жұмыс жасаған. Орталық саябақтың қасында арнайы салынған пионерлер сарайы бүгінде Қостанай қалалық балалар шығармашылық мектебі [3] ұрпақ тәрбиесіндегі игі істі жалғастыруда.

Қазақстан Республикасының егемендік алған жылдарына дейін ұлттық ән – күйлеріміз тек ауыл, ауданнан келген балалар ансамбльдері қала орталықтарында өнер көрсетсе, енді қалалық балалар шығармашылық мектебі сахнасында басында шағын ансамбль, кейін домбырашылар оркестрі болып қала балалары да өнер көрсете бастады.

Осы тұста қазақ музыка өнеріндегі домбыраны балаларға үйретудегі, өзіндік әдісімен ерекшеленетін ұстаз А.Ф. Әмірхановтың ұстаздық жолы бір төбе. Ұстаздың үйреткені баланы қанаттандырып, болашаққа жол салатыны ешкімге таңсық емес. Осы дәстүрді Абай ағайымыз өзіндік музыкалық әдістемесін қалыптастырған ұстаз, қала мектептері балаларына халық ән-күйлерін домбыра аспабында ойнатып, сахна мәдениетіне үйретті, ұлттық тәрбиемізге баулыған кәсіби маман болды.

А. Райымбергенов жетекшілігімен жасалған «Мұрагер» бағдарламасы бойынша балаларға халық музыка аспабын ойнап үйрету әдісін қолданды. Сол арқылы балалар шағын ән-күйлер мен шетел композитор шығармаларын домбырашылар ансамблі болып орындайтын. Бұл бағдарлама ерекшелігі. Домбыраны топпен үйрету әдісі арқылы балалар аспапты тез меңгереді. Балалар ансамблі шығарманы орындағанда домбыраның қоңыр үні өзгеше, ұлттық бояуын беретін.

Сахнада отырған қазақ оркестрі балаларының ұлттық киімі көз тартарлық, қолындағы домбыра, қобыздарын көргенде көкірегінде ерекше мақтаныш ұялайды. Ойнаған ән күйлерін тыңдағанда төбең көкке жетуге бір елі қалғандай, рухың көтеріліп қалады. Ұлттық музыканы жалғастырушы ұстаз бен шәкіртке деген алғысың шексіз екендігін жеткізудің өзі қандай десеңізші.

Әкелі-балалы ұстаз Айнұр мен Қайырғали Әбішовтер де 2011-2016 оқу жылдары арасында еңбек етті. Композитор, домбырашы Қ Әбішов домбыра үйірмесіне жетекшілік етіп, құрамында 60 оқушы бар оркестрмен шығармашылық есеп берген.

Ұстаз үйірмесінің өткізілу іс тәжірибиесімен бөліскендей, төмендегі бөлімдерді құрайды:

I. Ұйымдастыру

1. Оқушының үйірмеге толық қатысуын қадағалау.
2. 10-15 минут топтасып дайындалу.
3. Қалыс қалған оқушыны бөліп үйрету.

II. Негізгі бөлім.

1. Күй тыңдау.
2. Қол қойылымы.
3. Үйренетін шығарма буындары.
4. Өз бетімен дайындалу.
5. Айна алдында жұмыс.
6. Үйге тапсырма
7. Қорытынды [2].

А. Қайырғалиқызы «Күй керуені» атты ансамбль құрып Нұрсұлтан (Астана) қаласында ЮНЕСКО бағыты бойынша өткізілген «Жас өнер: мәдениеті әлеміне жол» атты Бірінші Халықаралық жас вокалистер мен аспапта орындаушылар байқауынан жүлделі орынмен оралуы ансамбльдің алғашқы үлкен дәрежелі жетістігі еді. Қазіргі кезде домбыра үйірмесін жас маман Жасұлан Намиялы еңбек жолын домбыра студиясында шәкірт тәрбиелеумен жалғастырып келеді.

Парсы жазушысы Кей-Кабустың «Кабуснама» еңбегі-балаға педагогикалық тәрбие берудегі құнды еңбегінде атап көрсеткендей музыканың бала тәрбиелеудегі маңызы ерекше зор. Жеткіншектерді ұлттық музыкаға тәрбиелеуде қобыз аспабы музыкасының да үлесі бар. Қазақтың музыкалық өнері мен аспаптың пайда болуы жайында Ежелгі Қытай жазбаларында ғұндардың кезінде қылқобыз бен сыбызғы болғаны жөнінде айтылған. Осы деректерден қобыздың пайда болғаны Қорқыттың өмір сүрген кезінен ерте екенін көруге болады. Сондықтан да, қобызға қатысты аңыздар аспаптың тым көне екендігін көрсетеді.

Қобыз аспабының дауысы табиғи ерекше дыбыстарды айнытпай келтіреді. Жан-жануарлардың дауысы, аттың шабысы, қасқырдың ұлуы, балапан шырылы, аққу сұңқылы, түйенің боздауы-ұлттық музыкаға тән қасиет. Өткен ғасырда А.Қ. Жұбановтың жетекшілігімен қыл қобыз аспабы қазақ оркестріне лайықталып – прима қобыз, альт қобыз және бас қобыз аспаптары жасалды. Қобыз прима – үйренуге қиын, асқан шыдамдылық пен үлкен еңбекқорлықты талап ететін аспап. Көбінесе қыз балалардың сүйіп ойнайтын аспабымен студия оқушылары: жеке, ансамбльмен халық әндерін, шығармаларын орындап, домбыраға қосылып күй тартуға үйренуде.

Қазақ ән-күйлерін орындап өскен бала табиғатынан инабатты, мейірімді, тәрбиелі болып келеді. Үйірмеде домбыра сабағы топ болып жүргізілсе, қобыз сабағы аспапты меңгеру қиындығына қарай жекелеп өткізіледі. Аспапта шағын әндерді сөзімен бірге, орындайтын күйдің шығу тарихымен таныса меңгереді. Бұл әдіс баланың шығарманы тез түсініп, санасына жеңіл жетуіне көмектеседі. Сонымен қатар оқытушымен баланың арасында кері байланыс орнайды.

Әлемдік пандемия салдарынан қосымша білім беруде балаларға аспап үйретіп, оқыту оңайға түспей отыр. Соған қарамастан үйірме сабақтары үзілмей жалғасып келеді. ВК әлеуметтік желісінде арнайы ашылған студия жеке топтары бар. Кесте бойынша онлайн өткізілетін сабақта үй жұмысын тексеру, шығарманы үйрену және қайталау арқылы жүрізіледі. Баланың берілген тапсырманы орындауы мен кері байланыстан [4] шығарманың қаншалықты меңгергені анықталады.

Онлайн сабақта бар жауапкершілік бала мен ата-ананың бақылауына артып қою біршама қиындықтар туғызуда. Ең қарапайымы, музыка аспабының құлақ күйінің келтірілмеуі, ұстаздың қадағалауынсыз баланың ритмдік қабылеті ақсап, баланың есту қабылетінің бұзылуына әкеліп соғуы мүмкін. Онлайн сабақта практикалық тапсырмаларды балаға орындата білу үшін ұстазға біраз шығармашылық пен жаңашылдық ізденістерді қажет етеді. Солардың бірі әр баланың, екі үш дауысқа арналған ансамбльдік шығарманы «movavi» [5] бағдарламасы арқылы ойнату. Тәжірибие ретінде шағын шығармалардан бастауды жөн көріп отырмыз.

Студия оқушылары конкурс, мерекелік іс-шаралар мен концерттерде ансамбль бо-

лып шығармалар ойнауда бірін-бірі тыңдап, сыйлай білуге, ұйымшыл болуға үйренеді. Балалар онлайн түрінде өткізіліп тұратын конкурс, концерттерге қатынасып өнер көрсетуден құр қалған емес.

Мақаламды аяқтай келе баланың музыкалық-эстетикалық дамуын жетілдіруде ән-күйдің тәрбиелік мәнін түсінген ұстаз біліммен бірге үлгілі тәрбие береді. Болашақ маман иесі болуына негіз болар білім беріп, жол көрсете тәрбиелейді.

Әдебиеттер тізімі:

1. К.С. Амирова «Аспаптық музыканы мектепте үйретудің теориясы мен практикасы» әдістемесі.
2. Дарынның ілім даңғылы. №5, 2012.
3. <https://www.ng.kz/modules/newspaper/article.php?numberid=614&storyid=24298>
4. <https://vk.com/club193396732>
5. <https://www.movavi.ru/video-editor>

НЕПРЕРЫВНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГОВ В ЭФФЕКТИВНОЙ ПРАКТИКЕ

*Есенжол Разия Алтынсарыкызы,
Топаева Макпал Ериковна,
Зеленухина Валерия Андреевна,
учителя начальных классов,
ГУ «Средняя школа №23 им. М.Козыбаева
образования акимата г. Костаная»*

Аннотация

Өзектілігі. Мақала қазіргі қоғамдағы педагогтардың үздіксіз кәсіби дамуына арналған. Онда педагог қызметкерлердің үздіксіз білім алуын дамыту, біліктілікті арттыру және қайта даярлау үдерісінде, сондай-ақ инновациялық қызмет, шығармашылық жобаларды, басқа да курсаралық іс-шараларды іске асыру барысында олардың психологиялық-педагогикалық құзыреттілігін арттыру қажеттілігі қамтылған.

Түйінді сөздер: «өз білімін жетілдіру», «педагог».

Аннотация

Актуальность. Статья посвящена непрерывному профессиональному развитию педагогов в современном обществе. В ней содержится необходимость развития непрерывного образования педагогических работников, повышения их психолого-педагогической компетентности в процессе повышения квалификации и переподготовки, а также в ходе инновационной деятельности, реализации творческих проектов, других межкурсовых мероприятий.

Ключевые слова: «самообразование», «педагог».

Abstract

Relevance. The article is devoted to the continuous professional development of teachers in modern society. It contains the need for the development of continuous education of teachers, improving their psychological and pedagogical competence in the process of professional development and retraining, as well as in the course of innovative activities, the implementation of creative projects, and other inter-course activities.

Keywords: «self-education», «teacher».

Формирование системы непрерывного профессионального развития и повышения квалификации педагогического коллектива – одно из основных направлений нашей работы. Новые целевые установки заставляют акцентировать внимание педагога на процессе самообразования. Педагог должен осознать, чтобы быть востребованным в быстро меняющейся системе образования, надо формировать в себе такие качества, как мобильность, профессионализм, сотрудничество и единство в решении поставленных задач между всеми участниками образовательного процесса.